

НАШІ СЛАВНІ НТШІВСЬКІ ЮВІЛАРИ

„Проживаючи більшість свого життя поза Україною, про неї я не тільки мріяв, вона не переставала бути в центрі моїх задумів, починань, реалізацій. Мосєю батьківщиною завжди була тільки Україна, а французька державна приналежність то тільки для паспорту...“ — так писав Аркадій Жуковський в одній з анкет наприкінці 1990-х рр.

Історик, громадський діяч, дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка (від 1972 р.), іноземний член НАН України проф. Аркадій Жуковський відсвяткував свій 90-літній ювілей. Народився ювіляр 12 січня 1922 р. у родині православною священника в м. Чернівцях. Рідне місто та Буковину загалом проф. А. Жуковський надзвичайно любить і часто, якщо не щоденно, згадує. Це можуть потвердити всі, кому доводиться спілкуватися з цією непересічною людиною. Буковинці для нього не просто земляки, це його велика родина. За часів незалежності громада та міська влада Чернівців поцінували цю довголітню любов та приязнь свого видатного сина — 1997 р. проф. А. Жуковського обрано почесним громадянином його рідного міста і почесним доктором університету, в якому він починав свої студії. Відповідаючи на одне з запитань згаданої анкети, А. Жуковський писав: „Далеко від рідних земель, у Парижі, десять років я присвятив обороні моєї рідної Буковини, боротьбі з зазіханнями щодо цієї споконвічно української землі. Небезпека це і сьогодні цілком не відійшла. Є сили, що продовжують висловлювати претензії відносно Буковини...“ Книга „Буковина — її минуле і сучасне“, яку підготував учений разом зі своїми земляками і видав 1956 р. в Парижі, — наочне потвердження слів А. Жуковського. Після закінчення ліцею з румунською мовою навчання 1940 р. він вступив на філософський факультет Чернівецького університету. Однак студії перервав початок Другої світової війни. Родина Жуковських залишає рідне місто й виїздить до Австрії. Аркадій продовжує навчання, щоправда, вивчаючи вже інженерну справу спочатку в м. Вроцлаві (Польща), а пізніше — у Граці (Австрія), де у квітні 1949 р. отримав диплом інженера-будівельника. Економічна ситуація в повоєнній Австрії спонукала шукати кращу долю за її межами. Жуковський виїздить до Франції, де мешкає й нині. Десять років він працював за фахом у французькій будівельній фірмі, однак зацікавлення наукою, зокрема історією та українознавством, знайомство з багатьма українськими науковцями, а також активна діяльність в Організації українських націоналістів, до якої вступив ще до початку Другої світової війни, спо-

нукали А. Жуковського до пошуку викладацької роботи та початку наукових досліджень. 1969 р. він здобув докторат в Українському вільному університеті (УВУ) за працю „Петро Могила й питання єдності Церков“ (Париж, 1969; перевид: Київ, 1997). 1976 р. А. Жуковський захистив у Сорбонні докторську працю про Києво-Могилянську академію як культурний і освітній осередок Східної Європи. У 1960—1988 рр. він викладав українську географію, історію, мистецтво в Інституті східних мов та цивілізацій Паризького університету; водночас від 1969 р. був професором, згодом — деканом філософського факультету УВУ. На цей час припадає початок співпраці А. Жуковського з редакцією Енциклопедії українознавства (ЕУ), приятельювання, а згодом і дружба з її головним редактором — Володимиром Кубійовичем. А. Жуковський — автор багатьох статей у цій енциклопедії, член редколегії (від 1971 р.), а від 1985 — її головний редактор. Саме йому довелося закінчувати основний проєкт життя В. Кубійовича — ЕУ та підготувати й видати 11-й доповнювальний том енциклопедії. З підготовкою цього тому пов'язаний початок співпраці проф. А. Жуковського з науковцями Національної академії наук України в енциклопедичній галузі. Успішне закінчення проєкту ЕУ-2 надихнуло А. Жуковського розпочати підготовку спільного енциклопедичного видання НТШ і НАН України, що отримало назву ЕУ-3, а нині всім відоме як Енциклопедія сучасної України, де від 1998 р. він є співголовою головної редакційної колегії.

Понад півстоліття А. Жуковський працював у Науковому товаристві ім. Шевченка в Європі: у 1968—1987 рр. був його науковим секретарем, а в 1987—1997 та 1999—2009 рр. — головою. Від 2009 р. — почесний голова. Про становлення та діяльність НТШ у Європі видав у 2000 р. „Нарис історії Наукового товариства імені Шевченка в Європі“. Майже 10 років (1983—1995) А. Жуковський був президентом Бібліотеки ім. Симона Петлюри у Парижі. Та й пізніше він продовжував піклуватися про цей осередок українського життя у Франції.

Проф. Жуковський зробив вагомий внесок у популяризацію правдивої історії України у франкомовному світі. Низка його праць, виданих французькою мовою (*Contributions à l'histoire de l'Académie de Kiev (1615—1817), centre culturel et d'enseignement en Europe Orientale. Paris, 1976, vol. 1—2; L'Ukraine dans les années 1917—1933: aspect historique // La Renaissance nationale et culturelle en Ukraine de 1917 aux années 1930. Actes du Colloque. Paris, 1986; Histoire de l'Ukraine. Paris, 1993, 2005*) у Парижі, допомагала й допомагає звільнитися французькому читачеві від тенденційних, неправдивих інформацій про історичне минуле і сьогодення України. До таких видань належать також брошури, видані французькою мовою про Петра Могилу, Михайла Грушевського, Тараса Шев-

ченка. Жуковський писав про українських письменників до франкомовної антології „Patrimoine littéraire européen”, виданої Лювєнським університетом у Бельгії. Йому належить ідея видання антології української літератури французькою мовою („Antologie de la littérature Ukrainienne du XI-e au XX-e siècle”, 2004), за яку він отримав премію Івана Франка.

Професор А. Жуковський добре знав не лише у французькому науковому світі, а й в урядових колах. Під час першого і єдиного до сьогодні офіційного візиту Президента Франції Жака Ширака в Україну А. Жуковський був у складі офіційної французької делегації й багато зробив для позитивного налаштування керівництва французької держави до України. Цьому сприяла й поява у 2001 р. книжки „Україна і Франція: нариси багатовікової історії відносин”, одним із авторів якої був А. Жуковський.

Читаючи опубліковані матеріали „першої зустрічі істориків з двох світів”, яка відбулася у Славську 4—6 вересня 1990 р., де вчений керував „круглим столом” з проблеми „Релігійне життя на Україні”, а також брав активну участь у роботі семи інших проблемних груп, що працювали у рамках цієї зустрічі, нам впала в око широта поглядів проф. Жуковського: він виступав і з приводу ставлення сучасних істориків до схеми історії України, яку свого часу запропонував М. Грушевський, і з питання періодизації історії та найменувань цих періодів, і у „справі історії і політики”. Щодо останньої проблеми, то цікавою є його думка, яка ілюструє не лише бачення проф. Жуковським цієї проблеми, а й свідчить про власну „лабораторію” вченого: „Історіографія — це не тільки факти і події, вона є також досвідом історичної науки. У досвід історичної науки вже входить ідеологія, ну, і якимось чином й політика. Так що не біймося того, тільки маймо міру. Якщо ми будемо історію нагинати до виключно політичних наших цілей, то ми розминемося з історією, і всі нас засудять. Але як ми це зробимо делікатно, розумно, значить, об’єктивно і т. д., то не біймося того. І ще одне, наша історія не розвивається ізольовано від інших історій, і я не хочу сказати, що рекошетом чи бумерангом ми повинні йти від того, що робить російська історія, чи польська, чи якась інша. Але як ми будемо робити історію виключно абстрактною наукою, то значить, що тільки ми будемо в мінусі, і тільки нас наші сусідні історії можуть у такій чи іншій мірі відсунути на задній план”. Очевидно, небагато знайдеться студентів та учнів, що студіювали на початку 1990-х років, які б не пам’ятали „Нариси історії України” за авторства Аркадія Жуковського та Ореста Субтельного. Це була перша незаангажована, правдива історія України, видана масовим тиражем, після десятиліть перекурень і брехні. Це була книга, яку читали не лише студенти і школярі, а й їхні батьки, дідуся, знайомі їхніх родин.

Стосовно проблеми „Історія козащини”, яка порушувалася на згаданому „круглому столі”, то А. Жуковський говорить про світовий резонанс цього явища. Він пригадав, що для франкомовної спільноти „козацтво є символом чогось дуже слав-

ного, цікавого”. Боплан, Шевальє, Меріме — далеко не повний перелік імен, що зверталися у своїх студіях до цього феномену української і світової історії.

Саме на цій зустрічі істориків А. Жуковський оприлюднив свій намір видати однією книгою листування Бориса Грінченка й Михайла Драгоманова, а 1994 р. у Києві вийшла друком збірка полемічних статей Б. Грінченка й М. Драгоманова „Діалоги про українську справу”, яку упорядкував ювіляр. Питанню поширення праць істориків XIX—XX ст. проф. Жуковський надавав величезного значення, й це не випадково, адже він добре знав стан української радянської історіографії: ті неймовірні лакуни, „білі плями”, а часто й цілі пласти української історії, що „випали” з поля зору науковців у радянський час, були під суворому забороною або трактувалися з позицій марксистсько-ленінської методології, а дослідження зарубіжних, зокрема й українських істориків та істориків добільшовицької доби, трактувалися однозначно як погляди буржуазних націоналістів.

Не можна не згадати здобутків А. Жуковського у царині історії українського релігієзнавства. Це не лише його вже названа праця про Петра Могили (до речі, саме А. Жуковський домігся проведення року П. Могили під егідою ЮНЕСКО, а згодом канонізації цього визначного релігійного діяча Українською православною церквою Київського патріархату), а й низка публікацій, як-от: огляд „Сучасний стан релігії й Церкви під Советами, зокрема в УРСР”, надрукований у „Записках НТШ” за 1966 р., передмова до 1-го тому „Мартирології українських церков” (Торонто: Балтимор, 1987). Нарешті, його участь у виданні та перевиданні „Требника Петра Могили” (Канберра, 1988; Київ, 1996). У вступній доповіді „Релігійне життя в Україні”, на вже неодноразово згадуваній зустрічі істориків у Славському, проф. Жуковський наголосив на кількох, на наш погляд, важливих аспектах: поширення екуменізму в Україні, стан дослідження історії Української церкви, питання християнізації України і певні спекуляції навколо нього. Ідея релігійної толерантності пронизувала виступ ученого, що було надзвичайно актуально на час проведення зустрічі, коли були певні тертя поміж українцями-православними й українцями-греко-католиками.

А. Жуковський завжди був активним у громадському і політичному житті: від участі в українських студентських організаціях — голова Союзу українських студентських товариств у Австрії (1947—1949) і студентського товариства „Зарево” (1955—1958) до члена Сенату ОУН.

В інтерв’ю „Українському тижневі” французький режисер і сценарист Режис Варньє на запитання про нинішню ситуацію в Україні сказав: „...нині спостерігається певна реакція. Тож думаю, що вам дуже важливо на всіх щаблях захищати українську ідентичність”. А. Жуковський робив це завжди, нині це роблять його праці, і можливо, саме вони вплинули на режисера Варньє, який, завершуючи інтерв’ю, сказав про Україну як важливу частину його життя і творчості.

Микола ЖЕЛЕЗНЯК